

Revus

Journal for Constitutional Theory and Philosophy of
Law / Revija za ustavno teorijo in filozofijo prava

10 | 2009

Človekovo dostojanstvo in duševno zdravje

Dostojanstvo: avtonomija ali omejitev?

Prerez članka Stéphanie Hennette-Vachez »A Human Dignitas?«

Dignity: Authonomy or Restraint? Overview of the Stephanie Hennette-Vachez's Article "A Human Dignitas?"

Tea Logar

Electronic version

URL: <http://journals.openedition.org/revus/1031>

DOI: 10.4000/revus.1031

ISSN: 1855-7112

Publisher

Klub Revus

Printed version

Date of publication: 1 septembre 2009

Number of pages: 53-60

ISSN: 1581-7652

Electronic reference

Tea Logar, « Dostojanstvo: avtonomija ali omejitev? », *Revus* [Spletna izdaja], 10 | 2009, Datum spletne objave: 15 janvier 2012, ogled: 20 avril 2019. URL : <http://journals.openedition.org/revus/1031> ; DOI : 10.4000/revus.1031

All rights reserved

Tea Logar

Dostojanstvo: avtonomija ali omejitve?

Prerez članka Stéphanie Hennette-Vachez »A Human *Dignitas*?«¹

Stéphanie Hennette-Vachez v članku A Human *Dignitas*? utemeljuje genealoško povezavo med starodavnim pravnim principom *dignitas* in sodobnejšim načelom človeškega dostojanstva, na katerem temeljijo argumenti v prid zakonske prepovedi nekaterih praks, za katere se vpleteni odločijo avtonomno (na primer evtanazija in prostitucija). Pričujoči pregled vsebuje predstavitev in kritično analizo avtoričinega argumenta.

Ključne besede: Stéphanie Hennette-Vachez, »A Human *Dignitas*«, dostojanstvo, avtonomija, omejitve

1 NEUPORABEN KONCEPT?

Pred nekaj leti je ameriška bioetičarka Ruth Macklin poskrbela za pravo razburjenje s kratkim prispevkom v reviji *British Medical Journal* – kontroverzen je bil že sam naslov: Dostojanstvo je neuporaben koncept.² Macklinova je v zdaj že razvpitem članku trdila, da je pomen ideje človeškega dostojanstva dvoumen in skrajno nejasen, ohlapnost koncepta pa različnim avtorjem omogoča, da ga interpretirajo na vse mogoče načine, ki pač ustrezajo njihovim ciljem. Pojem, ki je znotraj bioetike vseprisoten v argumentih proti evtanaziji, kloniranju, nadomestnemu materinstvu, abortusu, umetnemu oplojevanju, raziskavam na izvornih celicah itd., naj bi bil tako le dimna zavesa, »prazen slogan«, ki argumentom ne doda nobene vrednosti, a hkrati se mu posreči razorožiti nasprotni-

1 Stéphanie Hennette-Vachez, A Human *Dignitas*? The Contemporary Principle of Human Dignity as a Mere Reappraisal of an Ancient Legal Concept (2008), *EUI Working Paper Law* No. 2008/18.

2 Ruth Macklin, Dignity is a useless concept, *British Medical Journal* (2003) 327, 1419–1420.

ke: konec koncev, le kdo bi si upal podpirati prakse, ki spodkopavajo človeško dostojanstvo?

Čeprav je članek o nesmiselnosti sklicevanja na dostojanstvo požel mnogo ogorčenih kritik, pa je treba priznati, da ima Macklinova deloma prav: kljub zelo pogosti rabi pojem dostojanstva v bioetiški literaturi ni definiran in se kot tak neprenehoma uporablja v podporo popolnoma nasprotnujočim si argumentom – navsezadnje se nanj sklicujejo tako podporniki kot nasprotniki evtanazije. Pogosto je koncept rabljen le kot sinonim za avtonomijo oziroma svobodo odločanja. In Macklinova trdi, da bi bilo zaradi jasnosti boljše, da na izraz »dostojanstvo« preprosto pozabimo in namesto njega uporabljamo izključno izraz »avtonomija«. Vendar so mnogi odzivi, s katerimi so kritiki čez noč zasuli spletni portal *British Medical Journal*, kaj hitro opozorili na to, da koncept dostojanstva pokriva bistveno obsežnejše področje, kot mu ga pripisuje Macklinova. Zlasti v medicinski etiki je dostojanstvo pogosto uporabljeno v smislu, ki bi ga le stežka nadomestili z avtonomijo: na smrt bolni ljudje, ki se bojijo neznosnih bolečin, izgube spomina, izgube nadzora nad telesnimi funkcijami – skratka, nedostojne smrti – se sklicujejo na koncept dostojanstva, ki presega zgolj spoštovanje svobodne volje posameznika. Če si namreč bolnik želi, da bi umrl z dostojanstvom, to ni isto, kot če zahteva spoštovanje svoje avtonomne odločitve glede časa in načina svoje smrti; gre za dve različni, čeprav pogosto povezani, želji oziroma zahtevi.³ Zato ta delitev drži tudi v primerih, ko je spoštovanje bolnikove svobodne odločitve za evtanazijo nujni *pogoj* za »smrt z dostojanstvom«. Kakorkoli, videti je, da je potrebna celovita in podrobna analiza pojma dostojanstva, vendar to še zdaleč ne pomeni, da je koncept mogoče preprosto zreducirati na avtonomijo, kot trdi Macklinova, kaj šele, da bi bil odvečen, ne-uporaben ali celo »neumen«.⁴

Da koncept dostojanstva, kot ga uporabljajo nasprotniki evtanazije (pa tudi prostitutcije, nekaterih sadističnih in mazohističnih spolnih praks ter drugih dejanj, ki se dojemajo kot inherentno ponižujoča), nima dosti skupnega z avtonomijo, opozarja tudi avtorica tu obravnavanega članka, članka *A Human Dignitas?*, Stéphanie Hennette-Vaucher. Avtorica opozarja, da pojem dostojanstva vztrajno uporabljamo na dva različna načina. Po eni strani ga res povezuje mo predvsem s človekovimi pravicami in avtonomijo: podporniki evtanazije in drugih spornih praks se lahko sklicujejo na to verzijo dostojanstva, ki načeloma daje vsakemu posamezniku pravico, da svobodno odloča o svojih dejanjih, če

3 V slovenski strokovni literaturi glede tega razlikovanja prim. ustavnopravne poudarke v Andraž Teršek (ur.), *Dignitas št. 10 – Tematska številka o pravnih vprašanjih začetka in konca življenja*, Ljubljana, julij 2001, predvsem str. 208 in nasl.

4 Glej Steven Pinker, *The Stupidity of Dignity*, *The New Republic* (28. maj 2008). Dostopno na spletni strani http://www.tnr.com/story_print.html?id=d8731cf4-e87b-4d88-b7e7-f5059cd0bfbf (10. junij 2009).

pri tem le ne krši pravic drugih.⁵ Toda po drugi strani se na človekovo dostojanstvo sklicujejo tudi *nasprotniki* evtanazije – dostojanstvo naj bi po njihovem mnenju vzpostavljalo človeško življenje kot intrinzično vrednoto, ki je kot pravica neodtujljiva celo s strani samega nosilca. Hennette-Vauchezova trdi, da se to drugo pojmovanje dostojanstva nikakor ne more navezovati, kaj šele zreducirati na osnovo za temeljne človekove pravice,⁶ torej avtonomijo. Nasprotno meni, da ima mnogo več skupnega s starodavnim konceptom dostojanstva, namreč z »*dignitas*«. Številni avtorji sicer naštejejo več možnih pojmovanj dostojanstva: nekateri tri,⁷ drugi celo štiri,⁸ te delitve pa navadno sledijo različnim interpretacijam pojma v posameznih zgodovinskih obdobjih.⁹ Toda v osnovi Hennette-Vauchezova z delitvijo na dve temeljni pojmovanji zadene bistvo: dostojanstvo se v aktualnih debatah uporablja kot podlaga za dve povsem nasprotujoči si ideji, od katerih ena utemeljuje pravico posameznika, da svobodno odloča o svojem življenju, medtem ko jo druga omejuje.¹⁰ Avtorica ima torej prav, ko trdi, da gre za dve zelo različni pojmovanji, ki neizogibno vodita do nasprotujočih si rezultatov – toda, kot bomo videli, njen argument, da drugo pojmovanje temelji na starodavnem konceptu *dignitas*, kljub vsemu ne prepriča popolnoma.

- 5 V osnovi gre za sklicevanje na »načelo škode«, kot ga je utemeljil John Stuart Mill v *On Liberty* (1859); v slov. prevodu Friderika Klampferja, *O svobodi*, Ljubljana, Študentska organizacija univeze (Knjižna zbirka Krt), 1994. Mill trdi, »da je mogoče upravičeno uporabiti moč na katerem koli članu civilizirane skupnosti proti njegovi volji edinole z namenom, da preprečimo oškodovanje drugih ljudi. Njegov lastni blagor, telesni ali moralni, ni zadostno opravičilo: nihče ga nima pravice prisiliti, naj nekaj stori ali opusti, ker bi bilo tako bolje zanj, ker bi ga osrečilo ali ker bi bilo po mnenju drugih to razsodno ali celo pravilno« (44).
- 6 Sklicevanje na človekovo dostojanstvo je prisotno že v prvem členu *Splošne deklaracije človekovih pravic*, ki jo je sprejela in razglasila generalna skupščina Združenih narodov 10. decembra 1948 z resolucijo št. 217 A (III). Prvi stavek tega člena se glasi: »Vsi ljudje se rodijo svobodni in imajo enako dostojanstvo in enake pravice.«
- 7 Glej Daniel P. Sulmasy, O. F. M., Dignity and Bioethics: History, Theory, and Selected Applications, v *Human Dignity and Bioethics: Essays Commissioned by the President's Council on Bioethics*, Washington D. C., 2008, 469–501. Sulmasy loči tri pojmovanja dostojanstva, utemeljena na idejah stoikov (predvsem Cicera), Hobbesa in Kanta.
- 8 Glej Adam Schulman, Bioethics and the Question of Human Dignity, v *Human Dignity and Bioethics: Essays Commissioned by the President's Council on Bioethics*, Washington D. C., 2008, 3–18. Schulman loči naslednje pristope k pojmovanju dostojanstva: antično, biblijsko, kantovsko in moderno (20. stoletje).
- 9 Prim. prevod članka v tem zborniku avtorice Nore Jacobson, Dostojanstvo in zdravje – pregled (prevedla Katja Plauštajner).
- 10 Delitev na ti dve osnovni pojmovanji dostojanstva med drugimi zagovarjata tudi David Beyleveld in Roger Brownsword v *Human Dignity in Bioethics and Biolaw*, Oxford, Oxford University Press, 2002.

2 DOSTOJANSTVO ALI *DIGNITAS*?

Kot že rečeno, se mnogi sklicujejo na načelo človekovega dostojanstva (v nadaljevanju NČD), ko skušajo utemeljiti omejitev (ali celo popolno prepoved) nekaterih dejanj in praks, kot so evtanazija, prostitucija, nadomestno materinstvo itd., in to tudi takrat, ko se vsi prisotni (ali prizadeti) v posameznem primeru za sodelovanje odločijo prostovoljno in ob popolni obveščenosti glede pomembnih dejstev. Temeljno sporočilo članka Hennette-Vauchezove je, da dve ideji dostojanstva, od katerih prva človekove pravice in avtonomijo utemeljuje, medtem ko jih druga omejuje, ne moreta imeti istega izvora; NČD, na katero naj bi se opirale (in iz njega celo izhajale) določene omejitve in prepovedi, je v resnici mnogo bolj podobno starodavni rabi pojma *dignitas* kakor pa sodobnemu pojmovanju dostojanstva, ki temelji na avtonomiji vsakega posameznika.

V nadaljevanju se bom osredotočila na dve poglobitvi podobnosti med NČD in *dignitas*, kot ju opredeli Hennette-Vauchezova. Prvič, kot trdi avtorica, tako NČD kot *dignitas* temeljita na posameznikovem družbenem statusu in njuna osnovna funkcija je varovanje tega statusa. Drugič, obe pojmovanji utemeljujeta nekatere pravice kot že v izhodišču neodtujljive.

2.1 Človeštvo kot status

Iskanje vezi med *dignitas* in NČD se zdi na prvi pogled jalovo početje. Medtem ko NČD že v temelju poudarja enakovrednost in enakopravnost vseh ljudi, pa pojem *dignitas* temelji prav na razlikah med posamezniki: kontingentne socialne razlike, hierarhija in neenakovravnost so osnovne značilnosti tega pojmovanja dostojanstva. *Dignitas*, starodavni pravni princip, se navezuje na norme, povezane s častjo in ugledom, ki si ju je posameznik lahko pridobil (naj bo z rojstvom v »pravo družino« ali z dejanskimi dosežki), a ju je prav tako lahko tudi izgubil. Hennette-Vauchezova na primer omenja, da so proti koncu 18. stoletja v Franciji uvedli ceremonije odvzema časti, povezane z državljanstvom – te ceremonije so bile pogosto krute in ponižujoče, in v absolutnem nasprotju s principom človeškega dostojanstva, kot ga razumemo danes.¹¹ Podobna pojmovanja dostojanstva in časti, ki sta bila odvisna od posameznikovega položaja v družbi, so bila prisotna že v starem Rimu¹² ter v »srednjeveški politični teologiji«.¹³

Dostojanstvo je bilo skozi zgodovino torej inherentno povezano z družbenim statusom vsakega posameznika in je bilo v izhodišču nezdružljivo z idejo enakopravnosti vseh ljudi; tudi ideja odvzema dostojanstva – pa naj bo odvzem

11 Hennette-Vauchez 2008 (op. 1) 15.

12 Hennette-Vauchez 2008 (op. 1) 16.

13 Hennette-Vauchez 2008 (op. 1) 11.

krut ali ne – je v popolnem nasprotju z novodobnim konceptom NČD.¹⁴ A Hennette-Vachezova vendarle trdi, da je razlika med tema pojmovanjema dostojanstva v resnici le navidezna: tudi sodobna verzija NČD temelji na statusu, le da imajo v sodobnem času relevanten status *vsi* ljudje, ne le izbrani posamezniki. Medtem ko je bil v preteklosti status dostojanstva odvisen od posameznikove funkcije ali položaja v družbi (stan, poklic, vodenje pomembne institucije itd.), imamo danes prav vsi ljudje odločujoč status, ki nam zagotavlja dostojanstvo: gre za »status človeštva«. Podobnost med *dignitas* in NČD avtorica tako najde tudi v njuni funkciji, neposredno povezani s statusom, ki posamezniku zagotavlja dostojanstvo: naloga obeh konceptov je namreč ubranitev oziroma ohranitev posameznikovega položaja, na katerem temelji njegovo dostojanstvo. Tako, kot je bila funkcija *dignitas* zaščititi nosilčev status v družbi (družbeni rang, politično, versko ali pravno funkcijo itd.), tako je funkcija NČD zaščititi *status človeštva* pri vsakem posamezniku.

Čeprav je treba priznati, da vzporednice med *dignitas* in NČD nedvomno obstajajo, pa se kljub temu zdi, da je argument nekoliko neprepričljiv. Avtorica namreč obema pojmom pripisuje lastnosti, ki se tičejo prepovedi določenih dejanj nosilcev dostojanstva, kar zagotovo drži. Vendar pa kot konkretne primere NČD v današnjem času ne navaja tistih, ki so neposredno povezani s statusom človeštva, temveč nam v dokaz ponuja predvsem sodobne konstrukcije državljanstva¹⁵ in nekaterih konkretnih poklicev, ki zahtevajo dostojanstvo kot pogoj za pridobitev in ohranitev določenega statusa.¹⁶ Toda takšno razumevanje je značilno predvsem za starodavno pojmovanje dostojanstva, torej *dignitas*, medtem ko je v današnjem času prej izjema kot pravilo. Tisti, ki nasprotujejo absolutni avtonomiji posameznika, da sam odloča o svojem življenju, namreč nimajo v mislih koncepta dostojanstva, ki je lahko pridobljeno (pa tudi izgubljeno) le pod določenimi pogoji. Prav nasprotno! Takšno »pogojno« razumevanje dostojanstva kot statusa se zdi v nasprotju s tistim, ki ga avtorica želi navesti kot osnovo za prepoved evtanazije ali prostitucije: navsezadnje naj bi pri tem pojmovanju šlo za dostojanstvo, ki je vsakemu človeku lastno že zato, ker je človek, in je kot tako tudi neodtujljivo – tako od strani drugih kot njega samega. Predvsem pa ni jasno, kako se razumevanje človeštva kot statusa, ki utemeljuje dostojanstvo, razlikuje od pojmovanja dostojanstva, ki je v osnovi vezano na avtonomijo in temeljne človekove pravice. Tudi pri slednjem ima dostojanstvo namreč funkcijo obvarovati *človeštvo* v vsakem posamezniku. Po takšni interpre-

14 Glej Aurel Kolnai, *Dignity*, v Robin S. Dillon (ur.), *Dignity, Character, and Self-Respect*, New York, Routledge, 1995, 53–75.

15 Prim. Patricia Mindus, Sodobna razprava o državljanstvu. Z opombo o slovenskih »izbrisanih«, *Revus* (2009) 9, 29–43.

16 Hennette-Vachezova 2008 (op. 1) navaja »primerno dostojanstvo« kot enega izmed pogojev za pridobitev francoskega državljanstva (16) ter za ohranitev nekaterih poklicnih nazivov (sodnik, zdravnik, vojak) v npr. Belgiji, Grčiji, Italiji in na Portugalskem (16–17).

taciji ima NČD več skupnega s sodobnim razumevanjem dostojanstva v smislu avtonomije kot pa z *dignitas*. Takšen zaključek pa je povsem v nasprotju z avtoričinim zastavljenim ciljem. Hipoteza, da imata *dignitas* in NČD isto osnovo, se zdi bolj prepričljiva, ko se osredotočimo na njuno razumevanje dostojanstva kot zagotovila pravic, med katerimi so nekatere neodtujljive.

2.2 Dostojanstvo – neodtujljiva pravica

Prepovedi določenih praks, kot so evtanazija, prostitucija, nasilne sadistično-mazohistične spolne prakse in razvpiti primer »metanja pritlikavcev«,¹⁷ slonijo na pojmovanju dostojanstva, ki predvideva, da se je nekaterim temeljnim pravicam nemogoče odreči, in kot take nikakor ne morejo temeljiti na Milloovem načelu škode. Še več, celo Mill, ki je zagovarjal skoraj popolno svobodo posameznika, da se avtonomno odloča o svojih dejanjih in načinu življenja, je nasprotoval pravici človeka, da se proda v suženjstvo.¹⁸ In vendar se zdi, da načelo dostojanstva, ki utemeljuje temeljne človekove pravice in nam zagotavlja skoraj popolno avtonomijo, očitno ne more biti osnova za prepovedi, ki zadevajo posameznikovo svobodno odločanje o njegovem lastnem življenju.

Kako torej utemeljiti takšne prepovedi in omejitve? Zdi se, da je to mogoče le z radikalno redefinicijo pojma dostojanstva. Ali pa, kot trdi avtorica, z vrnitvijo k starejšemu pojmovanju, ki ni bilo le osnova za dolžnosti do *drugih*, temveč tudi do *samega sebe*. *Dignitas* se je povečini dojemal kot lastnost, ki ne pripada posamezniku – vsaj ne v smislu, da lahko z njo razpolaga po mili volji. »Lastnik« dostojanstva je bil torej tako v starem Rimu kot v srednjem veku razumljen le kot njegov začasni nosilec, skorajda »najemnik«,¹⁹ ki mu je dostojanstvo le prepuščeno v »začasno varstvo«. Toda medtem, ko je bil *dignitas* vsakega posameznika nekoč utemeljen na njegovi družbeni funkciji, pa je danes utemeljen na tem, da je »nosilec« dostojanstva človek, torej oseba – tako pojmovan koncept pa ni neposredno povezan z vsakim posameznikom, temveč s človeštvom kot celoto.²⁰ Zdi se, da je po tej logiki dostojanstvo lahko še naprej razumljeno kot *osnova* za pravice (namesto kot le ena med mnogimi pravicami). Vendar pa iz tega ne izhaja, da zagotavlja *vse* pravice, ki jih podpira sodobno razumevanje dostojanstva kot popolne avtonomije. Dejanja in prakse, ki

17 Glej Richard E. Ashcroft, Angus Dawson, Heather Draper, John R. McMillan, *Principles of Health Care Ethics*, London, Wiley, 2007, 287. Gre za »barsko atrakcijo«, v kateri posamezniki tekmujejo, kdo najdlje vrže (avtonomno sodelujočega in primerno zaščitene) pritlikavca. V nekaterih državah so »šport« prepovedali prav na podlagi »varovanja človeškega dostojanstva«, čemur so sledile tožbe nekaterih sodelujočih pritlikavcev, češ da jim prepoved onemogoča izvajanje njihove svobodne volje in tako krši njihovo dostojanstvo, namesto da bi ga varovala.

18 Mill 1994 (op. 4) 127.

19 Hennette-Vaucher 2008 (op. 1) 14.

20 Hennette-Vaucher 2008 (op. 1) 21.

so že v osnovi razumljeni kot kršitve človeškega dostojanstva, potemtakem ne morejo biti predmet posameznikove svobodne odločitve. Odvzem človeškega življenja v obliki evtanazije tako ni nič manj sporen, če ga avtonomno izbere pacient: v vsakem primeru gre za kršitev oziroma spodkopavanje človeškega dostojanstva. Po mnenju avtorice to dokazuje dokončno povezavo med NČD in *dignitas*: ideja *človeštva* deluje kot nekakšen posrednik med posameznikom in njegovim dostojanstvom in hkrati onemogoča, da bi se posameznik dostojanstvu lahko odrekel. Hennette-Vauchezova sklene: »Ker je človeško dostojanstvo bolj povezano s človeštvom kot pa s človeškim posameznikom, ostaja izven posameznikovega dosega.«²¹

Odločilna povezava med *dignitas* in NČD je torej po mnenju Hennette-Vauchezove v tem, da skladno z obema pojmovanjema posameznik ni absolutni lastnik svojega dostojanstva in da potemtakem z njim ne more razpolagati brezpogojno. Sodobni koncept dostojanstva, ki utemljuje temeljne človekove pravice, sloni na razumevanju dostojanstva kot omejitve dejanj, ki se tičejo *dru- gih*, in se v tem bistveno razlikuje tako od *dignitas* kot tudi od NČD, na katerem so utemeljene prepovedi evtanazije, prostitucije itd. Slednje pojmovanje namreč razume dostojanstvo kot normo, ki prepoveduje tudi določena dejanja, za kate- ra se je posameznik svobodno odločil in se tičejo le njega *samega*.

3 AVTONOMIJA KOT OMEJITEV

Hennette-Vauchezova s svojim argumentom o podobnosti med starodavnim konceptom *dignitas* in sodobnejšim načelom človeškega dostojanstva pre- priča predvsem v delu, ki se navezuje na neodtujljive človekove pravice. Tisti, ki tako kot Macklinova dostojanstvo enačijo z avtonomijo, ne morejo dojeti, kako se lahko nasprotnik evtanazije sklicuje na dostojanstvo, saj naj bi prav to zago- tavljal posamezniku absolutno spoštovanje njegovih lastnih odločitev, pa naj bodo te videti še tako bizarne. Toda, opozarja Hennette-Vauchezova, če dostojanstvo dojemamo drugače, kot prvenstveno »last« človeštva kot takega in šele posredno kot last vsakega posameznika, lažje razumemo, zakaj bi kdo nasproto- val dejanjem, ki naj bi spodkopavala ali onečastila dostojanstvo ne le v drugih ljudeh, temveč tudi v delujočem posamezniku samem.

Vendar pa se ne zdi nujno, da je treba po takšno pojmovanje dostojanstva nazaj v času vse do starega Rima. V 18. stoletju namreč najdemo avtorja, ki je, podobno kot NČD, dostojanstvo razumel na način, ki lastniku dostojanstva ne priznava njegovega brezpogojnega lastništva, a se mu vendarle posreči hkrati izogniti se pastem koncepta *dignitas*, ki je v osnovi neenakopraven in hierar-

21 Hennette-Vauchez 2008 (op. 1) 21. Besedilo v originalu: »Since human dignity relates to hu- mankind more than it does to the human individual, it remains out of the latter's reach.«

hičen. Kant je namreč trdil, da so naša dejanja omejena ravno zato, ker imamo sposobnost racionalnega mišljenja, ki nam omogoča svobodo, torej avtonomijo.²² Toda pri Kantu avtonomija in NČD nista diametralno nasprotni, temveč neizogibno povezani in soodvisni. Kar zadeva Kanta, nam naša avtonomija ne daje pravice, da s svojo racionalnostjo ravnamo, kakor hočemo: tako, kot moramo spoštovati racionalnost drugih, moramo spoštovati tudi svojo lastno. Kant je konec koncev znan ne le po svojem kategoričnem nasprotovanju kakršni koli laži ali izkrivljanju resnice, temveč tudi po nasprotovanju samomoru. To se zdi nenavadno vsakomur, ki pozna Kanta predvsem kot utemeljitelja avtonomije in svobodne volje. Toda navidezna nekonsistentnost izgine, ko se poglobimo v Kantovo utemeljitev te svobode: ker slednja temelji na spoštovanju racionalnosti (in s tem človeštva), moramo to racionalnost spoštovati brez izjeme tudi pri sebi, in sicer tako, da se ne vdajamo željam in nagonom, ki našo racionalno naravo ponižujejo (denimo nebrzdano vdajanje apetitu po spolnosti, hrani in alkoholu) ali jo celo povsem uničijo (evtanazija, samomor).²³

Podrobnejša obravnava Kantove moralne teorije da misliti, da obstaja drugačen način utemeljitve NČD, ki ni genealoško odvisno od *dignitas*. Če želimo utemeljiti načelo dostojanstva, ki prepoveduje določene svobodno izbrane prakse, hkrati pa zagotavlja brezpogojno in »neuničljivo« dostojanstvo vseh ljudi ne glede na njihov družbeni položaj, dosežke ali sposobnosti, se je morda bolj produktivno opreti na pristop, ki že v izhodišču temelji na enakosti in enakopravnosti vseh predstavnikov človeštva, kakor pa na načelo *dignitas*, ki je v svojem bistvu neenakopravno in hierarhično.

Predstavitev avtorice

Tea Logar je leta 2001 na Pedagoški fakulteti Univerze v Mariboru diplomirala iz filozofije in sociologije, leta 2009 pa je z nalogo Exploitation in Personal Relationships: From Consenting to Caring doktorirala iz filozofije na univerzi Georgetown v Washingtonu D. C. Ukvarja se predvsem z etiko in bioetiko. Je sodelavka Centra za povezano znanost in razvoj (POZNAR) pri UP PINT Koper.

22 Immanuel Kant, *Grundlegung zur Metaphysik der Sitten* (1785); v slov. prevodu Rada Rihe, Utemeljitev metafizike nravi, Ljubljana, Založba ZRC, ZRC SAZU (*Philosophica. Series Classica*), 2005.

23 Za utemeljitev Kantovega razumevanja avtonomije in dostojanstva kot podlage za razrešitev nekaterih problemov v bioetiki glej Onora O'Neill, *Autonomy and Trust in Bioethics*, Cambridge, Cambridge University Press, 2002 (predvsem 73–95), Susan M. Shell, Kant's Concept of Human Dignity as a Resource for Bioethics, v *Human Dignity and Bioethics: Essays Commissioned by the President's Council on Bioethics*, Washington D. C., 2008, (333–350), in Fiona Randall in R. S. Downie, *The Philosophy of Palliative Care: Critique and Reconstruction*, New York, Oxford University Press, 2006 (predvsem 53–74).